

# Handleiding bij de cd-rom

Oefenteksten en toetsen voor begrijpend lezen  
GROEP 5 T/M 8

Ontwikkeld door HCO en Expertisecentrum Nederlands

bazalt 

## COLOFON

Dit product maakt deel uit van BLIKSEM, een aanpak voor begrijpend lezen. De BLIKSEM-aanpak kon tot stand komen dankzij Onderwijsbewijs, een project van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap dat de bewijsvoering voor effectieve onderwijsvernieuwingen stimuleert en dankzij negen basisscholen in Den Haag en Voorburg die geïnvesteerd hebben in de ontwikkeling.

De BLIKSEM-aanpak is ontwikkeld door Expertisecentrum Nederlands en HCO.

**Auteurs:** Willy van Elsäcker, Annemieke Roeleveld (HCO, Den Haag)  
Maud van Druenen, Mienke Droop (Expertisecentrum Nederlands, Nijmegen)  
m.m.v. Mariël van der Horst, Laura van Leeuwen, Nanda Patje,  
Fabienne Peters, Maaïke Poulus, Coleta Valkenburg (stagiaires HCO, Den Haag)

**Foto's:** Willy van Elsäcker, met dank aan leerkracht Mandy Ladan, groep 6 van basisschool De Zonnestraal in Den Haag.

**Vormgeving:** Franssen en Van Iersel, 's Hertogenbosch

ISBN: 978-94-6118-155-8

Bazalt Educatieve Uitgaven  
1e druk 2013

© 2013 Bazalt, HCO en Expertisecentrum Nederlands

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd of doorgegeven in welke vorm dan ook (exclusief het fotokopiëren van de kopieerbladen) zonder schriftelijke toestemming van Bazalt. Voor het bestellen van meer exemplaren of nadere informatie over workshops, trainingen en implementatieondersteuning, kunt u terecht bij één van onderstaande organisaties:

### **Bazalt**

Postbus 351  
4380 AJ Vlissingen  
T (0118) 480 880  
info@bazalt.nl  
www.bazalt.nl

### **HCO**

Postbus 53509  
2505 AM Den Haag  
T (070) 448 28 28  
info@hco.nl  
www.hco.nl

### **Expertisecentrum Nederlands**

Postbus 6610  
6503 GC Nijmegen  
T (024) 361 56 24  
info@expertisecentrumnederlands.nl  
www.expertisecentrumnederlands.nl

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand meent als rechthebbende in aanmerking te komen, kan hij of zij zich tot de uitgever wenden.





## 1 HANDLEIDING

- 1.1 Wat staat er op deze cd-rom?
- 1.2 Wat is de BLIKSEM-aanpak?
- 1.3 Waarom oefen- en toetsteksten?
- 1.4 De oefenteksten en toetsen
- 1.5 Belangrijke leesbegrippen
- 1.6 Belangrijke leesstrategieën
- 1.7 Bronvermeldingen - groep 5 t/m 8

## 2 OEFEN TEKSTEN EN TOETSEN – groep 5

Handleidingen bij oefenteksten en begrijpend leestoetsen - groep 5

1. Oefentekst 1 Opa
2. Oefentekst 2 Legoland
3. Oefentekst 3 Bliksem
4. Oefentekst 4 Puppy's te koop
5. Oefentekst 5 Het Klokhuis
6. Oefentekst 6 Eierslangen
7. Toets Begrijpend lezen 1, Rapport 1 Wat is drijfzand? & De walrus
8. Toets Begrijpend lezen 2, Rapport 2 De koning en zijn vriend & De vogel en de olifant
9. Toets Begrijpend lezen 3, Rapport 3 De leeftijd van een boom

## 3 OEFEN TEKSTEN EN TOETSEN – groep 6

Handleidingen bij oefenteksten en begrijpend leestoetsen - groep 6

1. Oefentekst 1 De hoed van Oom Nacho
2. Oefentekst 2 Zuidpool en Noordpool
3. Oefentekst 3 Reuzendrollen
4. Oefentekst 4 Muizen op de kop
5. Oefentekst 5 Kauwgom in de klas
6. Oefentekst 6 De steenhouwer
7. Toets Begrijpend lezen 1, Rapport 1 Krantenberichten
8. Toets Begrijpend lezen 2, Rapport 2 Mona Lisa & Panorama Mesdag
9. Toets Begrijpend lezen 3, Rapport 3 Het klompje klei

## 4 OEFEN TEKSTEN EN TOETSEN – groep 7

Handleidingen bij oefenteksten en begrijpend leestoetsen - groep 7

1. Oefentekst 1 Eten en (niet) gegeten worden
2. Oefentekst 2 Spanje
3. Oefentekst 3 De nachten van de jonge papegaaiduikers
4. Oefentekst 4 ZIPPIE Fietsverhuur
5. Oefentekst 5 Jagers van de zee
6. Oefentekst 6 Gedichten
7. Toets Begrijpend lezen 1, Rapport 1 De kiwi
8. Toets Begrijpend lezen 2, Rapport 2 Mobiele telefoons recyclen
9. Toets Begrijpend lezen 3, Rapport 3 Zure mieren

## 5 OEFEN TEKSTEN EN TOETSEN – groep 8

Handleidingen bij oefenteksten en begrijpend leestoetsen - groep 8

1. Oefentekst 1 Katachtigen
2. Oefentekst 2 Appeltaart & Regenbogen maken
3. Oefentekst 3 Wat is dyslexie eigenlijk?
4. Oefentekst 4 Roken! Of toch maar niet?
5. Oefentekst 5 De Vliegende Hollander
6. Oefentekst 6 Prehistorische grottekeningen van leerlingen ontdekt
7. Toets Begrijpend lezen 1, Rapport 1 Sterrenkijken met een supertelescoop
8. Toets Begrijpend lezen 2, Rapport 2 Muziek
9. Toets Begrijpend lezen 3, Rapport 3 Helden en verraders



## 1.1 Wat staat er op deze cd-rom?

Op deze cd-rom vindt u voor groep 5 t/m 8 een aantal oefen- en toetsteksten voor begrijpend lezen. Voor elk schooljaar zijn er zes oefenteksten en drie toetsen beschikbaar. Deze oefenteksten en toetsen zijn ontwikkeld in het kader van BLIKSEM (*Begrijpend Lees Instructie Kan Strategisch én Motiverend*). BLIKSEM is een aanpak voor begrijpend lezen die tot stand is gekomen door een samenwerking tussen het Expertisecentrum Nederlands in Nijmegen en het HCO in Den Haag. Binnen de BLIKSEM-aanpak krijgen de leerlingen regelmatig oefenteksten en begrijpend-leestoetsen voorgelegd. Deze teksten met vragen zijn echter bij elke aanpak of methode voor begrijpend lezen te gebruiken. Daarom is besloten om ze onafhankelijk van de BLIKSEM-aanpak op cd-rom uit te geven.

## 1.2 Wat is de BLIKSEM-aanpak?

De BLIKSEM-aanpak is een aanpak voor begrijpend lezen voor groep 5 t/m 8. De aanpak beperkt zich tot acht à negen kernstrategieën die door de leerkracht tijdens het voorlezen van een spannend leesboek hardop denkend worden voorgegaan. De leerlingen oefenen deze strategieën zelfstandig bij het stillezen in een zelfgekozen boek. Vervolgens worden de strategieën één of meerdere keren per week toegepast bij het lezen van zaakvakteksten. Uit tweejarig wetenschappelijk onderzoek in groep 5 en 6 is gebleken dat de BLIKSEM-aanpak effectief is.



Leerlingen die twee jaar met BLIKSEM hadden gewerkt, waren significant meer vooruitgegaan op toetsen voor begrijpend lezen en technisch lezen dan leerlingen in de controlegroep, die met een reguliere methode voor begrijpend lezen werkten. De uitgewerkte BLIKSEM-lessen zijn beschikbaar voor groep 5, 6, 7 en 8. Met behulp van een uitgebreide handleiding en de bijgeleverde voorleesboeken kunnen leerkrachten direct aan de slag. Zie voor meer informatie over de BLIKSEM-aanpak: [www.bazalt.nl](http://www.bazalt.nl), [www.hco.nl](http://www.hco.nl) of [www.expertisecentrumnederlands.nl](http://www.expertisecentrumnederlands.nl).

## 1.3 Waarom oefen- en toetsteksten?

Veel leerkrachten vinden dat de vragen en opdrachten uit hun methode voor begrijpend lezen niet overeenkomen met het type vragen uit de Cito-toetsen. Het beantwoorden van de meerkeuzevragen uit de Cito-toetsen vereist een speciale oplossingsvaardigheid. Als leerlingen niet aan deze specifieke vraagsoorten gewend zijn, kan dat nadelig uitpakken voor hun score op de toets. Naast oplossingsvaardigheden voor meerkeuzevragen hebben leerlingen ook leesstrategieën nodig die ze kunnen inzetten als ze een moeilijk stukje of een onbekend woord tegenkomen in de tekst.

We hebben in de ontwikkelde teksten en vragen dan ook rekening gehouden met het soort vragen dat in de Cito-toetsen aan de orde komt. De zorgvuldig geselecteerde teksten en ontwikkelde vragen kunnen prima worden ingezet als voorbereiding op de Cito-toets. Bij elke oefentekst en toets is een uitgebreide handleiding gemaakt, die de leerkracht ondersteunt bij het geven van uitleg bij de vragen. De cursieve tekst geeft aan wat u letterlijk kunt zeggen als u de kinderen uitleg of instructies geeft.

## 1.4 De oefenteksten en toetsen

Het merendeel van de oefen- en toetsteksten op de cd-rom bestaat uit informatieve teksten. Daarnaast komen ook andere tekstsoorten en genres aan de orde: verhalende teksten, betogende teksten, instructieve teksten, teksten met tabellen, krantenartikelen, advertenties en gedichten.



## De oefenteksten

Het is de bedoeling dat de oefenteksten samen met de leerkracht worden gemaakt. De leerkracht helpt de leerlingen de juiste strategieën te kiezen. Door onderlinge interactie over oplossingsmethoden leren leerlingen hoe ze leesstrategieën moeten toepassen en hoe ze meerkeuzevragen het beste kunnen aanpakken.

U kunt variëren in de manier waarop u de vragen laat maken. Er zijn verschillende mogelijkheden:

1. De leerlingen maken zelfstandig opdracht 1 en kijken daarna in tweetallen of in groepjes of ze hetzelfde antwoord hebben. Ze mogen overleggen en verbeteren. Zo leren ze van elkaar. Bespreek daarna klassikaal het antwoord. Vervolgens gaan de leerlingen verder met opdracht 2. Enzovoort.
2. Als bij 1, maar nu maken de leerlingen in tweetallen eerst alle vragen en u bespreekt deze in één keer na.
3. De leerlingen maken zelfstandig opdracht 1. U bespreekt deze meteen na. Vervolgens maken ze opdracht 2. Enzovoort.
4. De leerlingen overleggen in groepjes van drie of vier leerlingen wat het goede antwoord is, waarbij ze leren van elkaars oplossingsmethoden. U bespreekt het antwoord meteen na. Zo behandelt u alle vragen.
5. Mogelijkheid 4 kan ook in wedstrijdvorm. Voorwaarde is dan dat de leerlingen in heterogene, ongeveer even sterke groepjes zitten. U nummert de leerlingen in elk groepje van 1 t/m 4. Per groep hebben de leerlingen een A-, B-, C-, D- en E-kaartje. Per vraag overleggen de leerlingen een paar minuten (zet de timer!). Zorg ervoor dat alle groepsleden betrokken worden bij het bepalen van het antwoord; laat de voorzitter van de groep iedereen een beurt geven. Meeste stemmen tellen. Als de tijd om is, noemt u een groepsnummer, bijvoorbeeld 4, en alle leerlingen met nummer 4 steken direct het kaartje met het antwoord van hun groep omhoog. Als het antwoord goed is, heeft de groep 1 punt verdiend. U houdt de score bij op het bord. Daarna bespreekt u met de leerlingen het antwoord met behulp van onderstaande instructie. Bij de volgende vraag noemt u weer een ander nummer die het antwoord voor de groep mag geven. Enzovoort. De groep die aan het eind de meeste punten heeft, is winnaar.





## De toetsen

De drie toetsen kunnen worden gebruikt voor drie jaarlijkse rapporten. In de handleiding staan niet alleen suggesties voor de nabespreking, maar wordt ook aangegeven hoe de leerkracht de score kan omzetten in een cijfer.

### 1.5 Belangrijke leesbegrippen

Tijdens de bespreking van de vragen komt een aantal belangrijke leesbegrippen aan bod. Door de jaren heen worden deze begrippen steeds herhaald zodat ze tot de actieve woordenschat van de leerlingen gaan behoren.

Een voorbeeld van de woorden die aan de orde komen bij één van de oefenteksten in groep 6:

globaal lezen, titel, illustratie, nauwkeurig lezen, zoekend lezen, voorkennis gebruiken, tegenovergesteld, gevolg, voorbeelden, beginzin, aanwijzing, verwijzen naar, alinea, verband (tussen zinnen), verklaring, tegenstelling, verduidelijken, synoniem, soort tekst, verhalende tekst, informatieve tekst, instructieve tekst, betoog, overtuigen, hoofdgedachte.

### 1.6 Belangrijke leesstrategieën

We geven hierna een lijst met leesstrategieën die in de BLIKSEM-aanpak aan de orde komen. We doen dit omdat in de handleidingen bij de oefen- en toetsteksten een aantal van deze strategieën regelmatig genoemd wordt, inclusief de nummers die ze hier hebben. Het gaat om algemene strategieën die in veel methodes aan bod komen. U kunt deze strategieën gebruiken bij de nabespreking van de oefen- en toetsteksten, ook al wordt op school niet met de BLIKSEM-aanpak gewerkt.

#### De BLIKSEM-strategieën

##### Voor het lezen:

0. **Voorspellen.** (Strategie: *Ik kijk naar de titel, de achterflap, de tussenkopjes, naar cursief en vetgedrukte woorden en naar de illustraties. Of: Ik bedenk hoe verhaal verder zou kunnen gaan.*)

##### Tijdens het lezen:

1. **Voorkennis activeren: Dit doet me denken aan ...** (Strategie: *Ik leg een relatie met mijn eigen ervaringen en voorkennis.*)
2. **Monitoren: Begrijp ik wat ik lees?** (Strategie: *Ik lees het stukje nog een keer langzaam en denk goed na.*)
3. **Woorden/uitdrukkingen leren uit het verhaal.** (Strategie: *Ik lees de tekst vóór en na het woord en bedenk wat het zou kunnen betekenen.*)
4. **Visualiseren: Dit zie ik vóór me ...** (gr 5) (Strategie: *Ik maak een tekening van een beeldende scène uit het verhaal.*)  
Of: **Schema maken** (gr 6-8). (Strategie: *Ik teken een woordveld of ik leg een probleem-oplossing relatie, een oorzaak-gevolg relatie of (in gr 8) een middel-doel relatie.*)
5. **Vragen stellen: Ik vraag me af ...** (gr 5, 6 en 8). (Strategie: *Ik stel mezelf een vraag: Wat zou ik nou wel eens willen weten wat niet in de tekst staat?*)  
Of: **Verbanden leggen met signaal- en verwijzwoorden** (gr 7). (Strategie: *Ik bedenk: Wat voor een signaal geeft dit woord mij? Of: Waarnaar verwijst dit verwijzwoord?*)

##### Na het lezen:

6. **Hoofdgedachte (bedoeling, moraal).** (Strategie: *Ik schrijf in één zin op waar deze tekst vooral over gaat of welke boodschap de schrijver met de tekst wil overbrengen.*)
7. **Samenvatting maken.** (Strategie: *Ik schrijf in drie zinnen op wat het belangrijkste is van dit deel van de tekst.*)
8. **Mijn mening.** (Strategie: *Ik geef mijn mening over een stukje uit de tekst of over van één van de hoofdpersonen.*)

## 1.7 Bronvermeldingen

### Bronnen groep 5

Soort tekst	Titel	Auteur	Uitgever/Bron
1. Oefentekst 1	Tekst: Opa	IEA 1991	IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement), Amsterdam
	Foto	Compoundwarp	Creative Commons
2. Oefentekst 2	Tekst: Legoland	Annemieke Roeleveld	HCO, Den Haag
	Foto	Alan Chia	Creative Commons
3. Oefentekst 3	Tekst: Bliksem	Nanda Patje	HCO, Den Haag
	Illustratie	Nanda Patje	HCO, Den Haag
4. Oefentekst 3	Tekst: Puppy's te koop	anekdots.net	anekdots.net
	Foto	Eva Holderegger Walser	Creative Commons
4. Oefentekst 5	Tekst: Het Klokhuis	Mariel van der Horst	www.hetklokhuis.nl
	Illustratie	www.hetklokhuis.nl	
6. Oefentekst 6	Tekst: Eierslangen	Otto Beaujon & Leobert de Boer	Honger als een paard. La Rivière & Voorhoeve, Kampen
	Illustratie	Gerard Looten	
7. Toets Begrijpend Lezen 1	Tekst 1: Wat is drijfzand?	IEA toets 1991 Nijeholt	IEA, Amsterdam Dutch Wikipedia
	Illustratie  Tekst 2: De walrus Foto	IEA 1991 Polar Cruises	IEA, Amsterdam Creative Commons <a href="http://www.flickr.com/photos/polarphotos/4684089330/">http://www.flickr.com/photos/polarphotos/4684089330/</a>
8. Toets Begrijpend Lezen 2	Tekst 1: De koning en zijn vriend	anekdots.net	anekdots.net
	Foto	Annemarie van Unnik	HCO, Den Haag
	Tekst 2: De vogel en de olifant Illustratie	IEA 1991 Nanda Patje	IEA, Amsterdam HCO, Den Haag
9. Toets Begrijpend Lezen 3	De leeftijd van een boom	IEA 1991	IEA, Amsterdam
	Illustratie	Nanda Patje	HCO, Den Haag





## Bronnen groep 6

Soort tekst	Titel	Auteur	Uitgever/Bron
1. Oefentekst 1	Tekst: De hoed van Oom Nacho	www.beleven.org	www.beleven.org
	Illustratie	Pearson Scott Foresman	Wikimedia Foundation
2. Oefentekst 2	Tekst: Zuidpool	PIRLS, 2001	Expertisecentrum Nederlands, Nijmegen
	Tekst: Noordpool	Coleta Valkenburg	HCO, Den Haag
	Illustratie	Ian Duffy	Wikimedia Commons
3. Oefentekst 3	Tekst: Reuzendrollen	Otto Beaujon & Leobert de Boer	Honger als een paard. La Rivière & Voorhoeve, Kampen
	Illustratie	Gerard Looten	
4. Oefentekst 4	Tekst: Muizen op de kop	PIRLS, 2001	Expertisecentrum Nederlands, Nijmegen
	Illustratie	Jacques de Gheyn II	Wikimedia Commons
5. Oefentekst 5	Tekst: Kauwgom in de klas	Laura van Leeuwen	HCO, Den Haag
	Foto	Michiel1972	Creative Commons
6. Oefentekst 6	Tekst: De steenhouwer	www.anekdots.net	www.anekdots.net
	Foto	Richard Peter	Creative Commons
7. Toets Begrijpend Lezen 1	Tekst: Krantenberichten	Coleta Valkenburg	diverse kranten
	Foto	Willy van Elsäcker	HCO, Den Haag
8. Toets Begrijpend Lezen 2	Tekst 1: Mona Lisa Schilderij	www.anekdots.net Leonardo da Vinci	www.anekdots.net Wikipedia Commons
	Tekst 2: Panorama Mesdag Schilderij	Fabienne Peters Hendrik Willem Mesdag	HCO, Den Haag Wikipedia Commons
9. Toets Begrijpend Lezen 3	Tekst: Het klompje klei	PIRLS, 2001	Expertisecentrum Nederlands, Nijmegen
	Foto	Олександр Коваль	Wikipedia Commons

## Bronnen groep 7

Soort tekst	Titel	Auteur	Uitgever/Bron
1. Oefentekst 1	Tekst: Eten en (niet) gegeten worden Illustratie	Otto Beaujon & Leobert de Boer Gerard Looten	Honger als een paard, La Rivière & Voorhoeve, Kampen
2. Oefentekst 2	Tekst: Spanje Illustratie	Laura van Leeuwen Katherine Price	HCO, Den Haag Creative Commons
3. Oefentekst 3	Tekst: Nachten van de jonge papegaaiduiker Foto	PIRLS toets, 2001 Tim Bekaert	Expertisecentrum Nederlands, Nijmegen Dutch Wikipedia
4. Oefentekst 4	Tekst: ZIPPIE fietsverhuur Illustratie	PIRLS, 2001 TimothyJ	Expertisecentrum Nederlands, Nijmegen Creative Commons
5. Oefentekst 5	Tekst: Jagers van de zee Illustratie	Otto Beaujon & Leobert de Boer Frank Vincentz	Honger als een paard La Rivière & Voorhoeve, Kampen Creative Commons
6. Oefentekst 6	Gedicht 1: Verzamelen Gedicht 2: Dood zijn duurt zo lang Foto 1 Foto 2	Jules de Korte Willem Wilmink Nino Barbieri Chenspec	De Nederlandse Kinderpoëzie in 1000 en enige gedichten. Creative Commons Creative Commons
7. Toets Begrijpend Lezen 1	Tekst: Mobiele telefoons Foto	Annemieke Roeleveld Anders H	CO, Den Haag Wikimedia Commons
8. Toets Begrijpend Lezen 2	Tekst: De kiwi Illustratie	Otto Beaujon & Leobert de Boer Gerard Looten	Honger als een paard La Rivière & Voorhoeve, Kampen
9. Toets Begrijpend Lezen 3	Tekst: Zure mieren Illustratie	Otto Beaujon & Leobert de Boer Gerard Looten	Honger als een paard La Rivière & Voorhoeve, Kampen



## Bronnen groep 8

Soort tekst	Titel	Auteur	Uitgever/Bron
1. Oefentekst 1	Tekst: Katachtigen	Frits Vaandrager & Geert-Jan Roebers	www.wnf.nl
	Foto 1 Foto 2	Yoki Gary M. Stolz (Fish and Wildlife Service)	Creative Commons Creative Commons
2. Oefentekst 2	Tekst: Appeltaart	Mariël van der Horst	Bron: Mariël's oma
	Foto	Willy van Elsäcker	HCO, Den Haag
	Tekst: Regenbogen maken	UNAWE-NL team	NRC Handelsblad, 5-11-2011, Dr. Zeepaard maakt regenbogen
	Illustratie	Willy van Elsäcker	HCO, Den Haag
3. Oefentekst 3	Tekst: Wat is dyslexie eigenlijk?	Mariël van der Horst	Steunpunt Dyslexie/ Stichting Balans, Wikipedia
	Illustratie	Hans Christian Andersen	Wikimedia Commons
4. Oefentekst 4	Tekst: Roken! Of toch maar niet?	Annemieke Roeleveld	HCO, Den Haag
	Illustratie	Onbekend	Wikimedia Commons
5. Oefentekst 5	Tekst: De Vliegende Hollander	Nanda Patje	Bron: www.efteling.com
	Illustratie 1	Nanda Patje	HCO, Den Haag
	Illustratie 2	www.efteling.com	www.efteling.com
6. Oefentekst 6	Tekst 1: Prehistorische tekeningen	Dennis Rijnvis	www.NU.nl
	Foto	Jo Neylerr	Creative Commons
	Tekst 2: Scrat	Nanda Patje	HCO, Den Haag
	Illustratie	Nanda Patje	HCO, Den Haag
	Tekst 3: Interpol waarschuwd voor hoerndieven	Tom van Leeuwen	www.rijnmond.nl
7. Toets Begrijpend Lezen 1	Tekst: Sterrenkijken	Govert Schilling	www.allesoversterrenkunde.nl
	Foto 1	oatsy40	creative commons
	Foto 2	L. Calçada (ESO)	www.eso.org
8. Toets Begrijpend Lezen 2	Tekst: Muziek	Mariël van der Horst	Bron: Wikipedia
	Foto 1	Zoran Veselinovic	Creative Commons
	Foto 2	MGM-Inc.	Creative Commons
	Schilderij	Jean Baptiste Greuze	Creative Commons
9. Toets Begrijpend Lezen 3	Tekst: Helden en verraders	Fabienne Peters	HCO, Den Haag
	Illustraties	Tamar Klijsen	HCO, Den Haag



